

Znaczenie procesowe dowodu pochodzącego ze środków społecznego przekazu w prawie kanonicznym

Process significance evidence of the means of social communication in Canon Law

Kinga Cichawa

Dowód jest zasadniczym narzędziem służącym do poznania prawdy i nabrania pewności moralnej przez sędziego. Obecnie istnieje wiele źródeł pozyskiwania dowodów, od tradycyjnych form jak dokumenty czy zeznania świadków po bardziej nowoczesne jak film, nagranie, prasa, radio, Internet w tym portale społecznościowe. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie znaczenia procesowego dowodów pochodzących ze środków społecznego przekazu w prawie kanonicznym.

Prawo wiernego do obrony

Zgodnie z kan. 204 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku¹ wierni oznaczają wszystkich, „którzy przez wszczęcie się w Chrystusa zostali ukonstytuowani jako nowy Lud Boży i stawszy się z tej racji na swój sposób uczestnikami kapłańskiej, prorockiej i królewskiej funkcji Chrystusa, zgodnie z właściwą każdemu pozycją są powoływani do wypełniania misji, jaką Bóg zlecił Kościołowi w świecie”. W obecnie obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku można odnaleźć katalog obowiązków i praw wszystkich wiernych². W katalogu tym znajduje się m.in. prawo wiernych do należytego wymiaru sprawiedliwości, które znajduje się w kręgu rozważań nad tematem artykułu. Na wspomniane prawo składają się:

1. uprawnienie do słusznego dochodzenia i obrony na odpowiednim forum kościelnym przysługujących praw,
2. uprawnienie do sądenia zgodnie z obowiązującą normą prawną,
3. brak możliwości ukarania jak tylko na podstawie przepisu ustawy.

Uprawnienie do słusznego dochodzenia i obrony na odpowiednim forum swoich prawa polega na możliwości działania w sądzie, czyli dostępie do

---

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS, 75 (1983), pars II; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984. [dalej: KPK' 83].

² Zob. kan. 208-223 KPK' 83.

kompetentnego sędziego kościelnego celem przedstawienia mu swoich racji. Drugą składową jest prawo do obrony przed sądem, które jest wyrazem kontradyktoryjności postępowania³. Z kolei trzecie uprawnienie jest związane z jedną z podstawowych zasad prawa karnego tj. *nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali* – bez uprzedniej ustawy karnej nie ma przestępstwa ani kary⁴. Aby można było mówić o zagwarantowaniu stronom prawa do obrony władza sądowa jest zobowiązana zatroszczyć się o przeprowadzanie następujących czynności: wezwanie pozostałych stron dla zawiązania sporu, umożliwienie skorzystania z pomocy prawnej adwokata, pełnomocnika lub kuratora, umożliwienie prezentacji środków dowodowych, publikacja akt sprawy, publikacja wyroku, podanie informacji o możliwości zaskarżenia wyroku⁵. A.G. Miziński zauważa, że tradycja kanoniczna Kościoła i aktualne przepisy prawa zawsze pośrednio lub bezpośrednio respektowały i chroniły prawo do obrony. Pełne zabezpieczenie prawa do obrony i możliwość praktycznego korzystania z tego prawa domaga się wierności w przestrzeganiu przepisów procesowych. Niewłaściwe stosowanie prawa prowadzi do nadużyć, hamuje lub utrudnia korzystanie z tego uprawnienia⁶.

Pojęcie dowodu w prawie kanonicznym

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku nie ma definicji dowodu. W nauce prawa kanonicznego funkcjonuje opinia⁷, że dowód jest terminem wieloznacznym i może oznaczać:

1. dowodzenie jako czynność, która polega na przedstawieniu sędziemu w odpowiedniej formie szeregu argumentów, które mogłyby wytworzyć w jego umyśle przekonanie o prawdziwości badanych przez niego okoliczności;
2. ogólny materiał dowodowy, zebrany podczas postępowania;
3. pozytywny wynik dowodzenia tj. moralne przekonanie sędziego co do prawdziwości twierdzeń strony procesowej;
4. środek dowodowy, służący do wykazania prawdziwości okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy⁸.

To właśnie środek dowodowy pozwala sędziemu przekonać się czy istnieją lub nie istnieją fakty przytoczone na uzasadnienie roszczenia. *Vis probandi*,

³ Por. A.G. Miziński, *Prawo wiernych do obrony w prawie kanonicznym*, Teka Komisji Prawnej 2/2009, s. 78.

⁴ Tamże, s. 78.

⁵ Tamże, s. 81.

⁶ Tamże, s. 92.

⁷ Zob. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom IV. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 243; Ż. Budniaczyńska, *Dowody w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa i w postępowaniu o rozwód*, Kościół i Prawo 6(19) 2017, Lublin 2017, s. 180-181.

⁸ T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła...*, s. 243

czyli moc dowodowa może być zróżnicowana zależnie od siły argumentów, jakie dany środek dostarcza⁹. Jak słusznie zauważa M. Greszata-Telusiewicz w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. zawarty został następujący katalog środków dowodowych: oświadczenia stron, zeznania świadków, dokumenty, domniemania, opinie biegłych, oględziny sądowe i wizja lokalna¹⁰. Jednakże ze względu na normę kan. 1527 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku należy stwierdzić, że nie jest to katalog zamknięty. Ustawodawca daje możliwość zaprezentowania jakiegokolwiek rodzaju dowodu, byleby był on pożyteczny i godziwy¹¹. W. Witkowski opisuje sześć podstawowych kryteriów jakie powinien spełniać dowód aby miał pełne znaczenie procesowe i zasługiwał na aprobatę sędziego. Należą do nich: pożyteczność, godziwość, legalność, domniemanie mocy dowodowej, formalność, wzmocnienie wiarygodności¹². Dowód jest pożyteczny jeśli pozwala dostarczyć takich informacji dla sędziego, które przyczynią się do osiągnięcia pewności moralnej co do sądownego sporu. Sama strona nie musi być absolutnie przekonana o użyteczności konkretnego dowodu. Ważne jest aby dokonała wstępnej weryfikacji środków dowodowych lub zasięgnęła fachowej porady prawnej¹³. Jeśli chodzi o kryterium godziwości¹⁴ dowodów to należy zauważyć, że chodzi nie tylko o godziwość samego środka ale także o sposób jego zdobycia¹⁵. Kolejnym kryterium jest legalność, która poniekąd wiąże się z kryterium godziwości. Chodzi o sposób zdobycia środka dowodowego, środek zdobyty niegodziwie może być też nielegalny i odwrotnie środek nielegalny może nie spełniać kryterium godziwości np. sfałszowany dokument, zeznania pod wpływem bojaźni, przymus do złożenia konkretnego oświadczenia. Jak zauważa W. Witkowski kościelne prawo procesowe posługuje się dwiema zasadami oceny środków dowodowych. Pierwsza z nich to zasada swobodnej oceny dowodów, zwana materialną, a druga to zasada ustawowej oceny dowodów zwana także formalną lub ustawową teorią dowodową. Kryterium to odnosi się ściśle do domniemań, które ustawa przypisuje niektórym dowodom. Dowody, za którymi stoi domniemanie prawne, mają

⁹ Tamże, s. 244.

¹⁰ M. Greszata-Telusiewicz, *Pojęcie, rodzaje i sposoby zawiązania sporu, udział stron w ustalaniu formuły sporu, instancja sporu, postępowanie dowodowe – podstawowe pojęcia, rodzaje dowodów, cele etapu dowodzenia, obowiązek dowodzenia. Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część VIII, Człowiek – Rodzina – Prawo* 9(2013), s. 16, http://www.kul.pl/files/629/untitled_folder/NUMER_9_2013.pdf [08.03.2019].

¹¹ Zob. kan. 1527 KPK'83.

¹² W. Witkowski, *Kryteria oceny dowodów w procesach o nieważność małżeństwa*, Kościół i Prawo 3 (16) 2014, s. 87-107.

¹³ Tamże, s. 88-89.

¹⁴ Na temat godziwości warto odnieść się do: I. Staniszewski, *Godziwość jako kategoria kanoniczna*, w: Kościelne prawo procesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia, t. IV, red. A. Dzięga, M. Greszata, P. Telusiewicz, Lublin 2007, s. 368-390.

¹⁵ L. Del Amo, *Dowody*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 1151.

taką moc jaką przypisuje im norma prawna. Strona, na której korzyść przemawia domniemanie prawne nie musi dowodzić swoich twierdzeń. Podobnie sędzia weryfikujący przedkładane dowody będzie mógł skorzystać w swojej ocenie z głównych wniosków jakie są zawarte w domniemaniach prawnych¹⁶. Wymogi formalne są przedostatnią grupą kryteriów oceny dowodów w procesach kościelnych. Na formalność składa się czas, sposób i forma przedstawiania środków dowodowych. Natomiast aby potwierdzić moc dowodową niektórych dowodów – ostatnie kryterium oceny – można zastosować środki, które wzmacniają wiarygodność np. świadectwa kwalifikacyjne¹⁷.

Dowodzenie, które ma miejsce w trakcie procesu dotyczącego stwierdzenia nieważności małżeństwa czy to procesu dotyczącego domniemanej śmierci współmałżonka lub każdego innego rodzaju procesu kanonicznego ma do spełnienia następujące cele:

- przekonanie sędziego o prawdziwości tezy przedstawionej przez powoda lub wywołanie przekonania o bezzasadności argumentów wniesionej skargi,
- przedłożenie takich środków dowodowych, które mogłyby być źródłem cennych informacji,
- uaktywnienie stron procesu, ponieważ obowiązkiem powoda jest nie tylko zgłoszenie roszczenia ale także uzasadnienie swojego żądania przez powołanie się na odpowiednie argumenty. Natomiast pozwany nie może tylko ograniczać się do negowania zarzutów powoda, ale ma obowiązek przedstawić swoje dowody¹⁸.

Rodzaje dowodów i ich dopuszczalność

Dowody możemy podzielić ze względu na:

- charakter dowodu: osobowe i rzeczowe;
- ilość źródeł: pierwotne i pochodne;
- na ujawnianą wartość dowodową: bezpośrednie i pośrednie;
- genezę źródeł; przypadkowe i z przeznaczenia;
- znaczenie dla procesu: wystarczalne i niewystarczalne¹⁹;

Istotą dowodów bezpośrednich jest to, że w sposób oczywisty prezentują to co ma być dowiedzione. Do dowodów bezpośrednich należą m.in. dokumenty, zeznania, oświadczenia, ekspertyzy i opinie biegłych. Dowodami pośrednimi są natomiast te, których treść przedstawiona sędziemu różni się od faktów które podlegają dowodzeniu. Jednak treść tych dowodów jest na tyle związana z okolicznościami sprawy, że do poznania faktów dochodzi się drogą dedukcji. Typo-

¹⁶ W. Witkowski, *Kryteria oceny dowodów...*, s. 104.

¹⁷ Tamże, s. 105.

¹⁸ M. Greszata-Telusiewicz, *Pojęcie, rodzaje i sposoby...*, s. 16

¹⁹ Tamże, s. 16; zob. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II...*, s. 244.

wym przykładem dowodów pośrednich jest poszlaka czy domniemanie²⁰. Dowód osobowy to dowód, którego bezpośrednim źródłem jest człowiek. Do tego rodzaju dowodów należy zaliczyć: zeznania stron, zeznania świadków i zeznania biegłych. Po przeciwległej stronie znajdują się dowody rzeczowe, które pozwalają na ustalenie faktu za pomocą jakiegoś przedmiotu. W doktrynie funkcjonuje także kategoria dowodów rzeczowo – osobowych²¹.

Dopuszczenie środka dowodowego następuje przez wydanie przez sędziego odpowiedniego dekretu o przeprowadzeniu dowodu. Może zdarzyć się tak, że sędzia nie zechce przyjąć danego środka dowodowego do instrukcji sprawy. Jest wiele powodów dla których sędzia może odmówić powołania konkretnego dowodu. Może się tak stać na przykład gdy sędzia przekona się o tym, że strona chce odwlec postępowanie sądowe lub w sytuacji gdy dany fakt nie ma znaczenia dla sprawy albo został już dostatecznie wyjaśniony, albo dana okoliczność nie wymaga udowodnienia. Mimo tego strona nie musi się zgodzić z decyzją sędziego²². Zgodnie z kan. 1527 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku jeśli strona nalega by dopuścić dowód odrzucony przez sędziego, to sam sędzia powinien sprawę rozstrzygnąć jak najszybciej.

Znaczenie procesowe dowodów

Jak słusznie zauważa A. Terpin²³ naturalną konsekwencją rozwoju kultury mediów stała się obecność Kościoła w środkach społecznego przekazu. Kościół może korzystać z ich dobrodziejstwa, aby osiągnąć swój nadprzyrodzony cel. Środki społecznego przekazu stanowią nie tylko element rozrywki, komunikacji z drugim człowiekiem, ale są także źródłem wielu cennych informacji. Oprócz pozytywnego charakteru jaki niosą za sobą media należy zaznaczyć, że w obecnie funkcjonującym świecie są one także źródłem nieprawdy, oszczerstw i miejscem, w którym dzieje się zło. J. Woźniak zwraca uwagę, że w Kościele pojawiło się zainteresowanie środkami społecznego przekazu i dostrzeżenie możliwości jakie niosą za sobą²⁴. Szczególną uwagę na rolę środków społecznego przekazu w społeczności Kościoła zwrócił już Paweł VI w Dekrecie Soboru Watykańskiego II *Inter mirifica*²⁵, w którym czytamy: „wśród niezwykłych wynalazków techniki,

²⁰ L. Del Amo, *Dowody...*, s. 1150.

²¹ T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II...*, s. 244.

²² Zob. Tamże, s. 247.

²³ A. Terpin, *Przestępstwa Kościelne popełniane w przestrzeni medialnej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1/2015, s. 35.

²⁴ J.P. Woźniak, *Rozwój mediów w przekazie wiary w archidiecezji lubelskiej po roku 1989*, Lublin 2015, s. 15.

²⁵ Consilium Vaticanum II, *Decretum de instrumentis communicationis socialis Inter mirifica*, 21 mar. 1964, *AAS* 56 (1964), s. 145-167, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 78-86.

które zwłaszcza w najnowszych czasach ludzki geniusz z pomocą Bożą rozwinął spośród rzeczy stworzonych, Matka Kościół ze szczególnym zainteresowaniem przyjmuje i popiera te, które w największym stopniu dotyczą ducha ludzkiego i które otworzyły nowe drogi bardzo łatwego przekazywania wszelkiego rodzaju informacji, przemyśleń i zaleceń²⁶. W dekreście została wskazana definicja środków społecznego przekazu w rozumieniu Kościoła katolickiego. Należy przez nie rozumieć narzędzia, które ze swej istoty mogą wpływać nie tylko na pojedyncze osoby, ale także na zbiorowości a nawet całą społeczność ludzką. Do środków tych zalicza się nie tylko prasę, radio, telewizję, kino, ale także wszelkie im podobne osiągnięcia techniki²⁶. W związku uznaniem przez Kościół roli jaką pełnią środki społecznego przekazu w dziś funkcjonującym świecie należy zauważyć, że mogą mieć one istotne znaczenie w postępowaniu dowodowym, szczególnie na gruncie wyżej wspomnianego kan. 1527 § 1, który stanowi, że mogą zostać przedstawione dowody jakiegokolwiek rodzaju. Zatem należy zauważyć, że Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku nie wyklucza i nie determinuje z góry znaczenia procesowego dowodu przedstawionego przez stronę w postępowaniu. Można wysnuć w tym miejscu wniosek, że Ustawodawca pozostawia swobodę w doborze dowodów, zezwalając jednocześnie na wykorzystanie tych, które stanowią współczesne zdobycze wiedzy i techniki. Ważne jest aby dowód spełniał kryteria, które umożliwią jego dopuszczenie w procesie.

Bibliografia:

Dokumenty:

Consilium Vaticanum II, *Decretum de instrumentis communicationis socialis Inter mirifica*, 21 mar. 1964, AAS 56 (1964), s. 145-167, w: Sobór Watykański II. *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 78-86.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, AAS, 75 (1983), pars II; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Literatura:

Budniaczyńska Ż., *Dowody w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa i w postępowaniu o rozwód*, Kościół i Prawo 6(19) 2017, Lublin 2017, s. 177-193.

Del Amo L., *Dowody*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Kraków 2011.

---

²⁶ Por. Tamże, s. 78.

Greszata-Telusiewicz M., *Pojęcie, rodzaje i sposoby zawiązania sporu, udział stron w ustalaniu formuły sporu, instancja sporu, postępowanie dowodowe – podstawowe pojęcia, rodzaje dowodów, cele etapu dowodzenia, obowiązek dowodzenia. Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część VIII*, Człowiek – Rodzina – Prawo 9(2013), s. 12-17, http://www.kul.pl/files/629/untitled_folder/NUMER_9_2013.pdf [08.03.019].

Miziński A. G., *Prawo wiernych do obrony w prawie kanonicznym*, Teka Komisji Prawnej 2/2009, s. 76-93.

Pawluk T., *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom IV. Dobra doczesne Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.

Staniszewski I., *Godziwość jako kategoria kanoniczna*, w: Kościelne prawo procesowe. Prawo rodzinne. Materiały i studia, t. IV, red. A. Dziega, M. Greszata, P. Telusiewicz, Lublin 2007, s. 368-390.

Terpin A., *Przestępstwa Kościelne popełniane w przestrzeni medialnej*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 1/2015, s. 35-45.

Witkowski W., *Kryteria oceny dowodów w procesach o nieważność małżeństwa*, Kościół i Prawo 3 (16) 2014, s. 87-107.

Woźniak J.P., *Rozwój mediów w przekazie wiary w archidiecezji lubelskiej po roku 1989*, Lublin 2015.

Słowa kluczowe:

dowód, środki społecznego przekazu, proces kanoniczny, prawo kanoniczne

Key words:

evidence, the means of social communication, Canonical Procedur, Canon Law

Summary

The means of social communications play an important role nowadays, in Catholic Church too. Their meaning was noticed during the Second Vatican Council. Evidence used in canonical procedure have a huge meaning and should be selected with due caution. However, for the recognition of objective truth, attention should be paid to evidence derived from the achievements of modern technology. The 1983 Code of Canon Law does not exclude evidence of the means of social communications.